

غزوه تبوک

غزوه تبوک، واپسین غزوه رسول اکرم در رجب و شعبان سال نهم، در منطقه تبوک بود.

فهرست مندرجات

- ۱ - هدف از غزوه تبوک
- ۲ - دیدگاه یعقوبی درباره جنگ تبوک
- ۳ - علت تأکید پیامبر برای رفتن به این سفر جنگی
- ۴ - جيش العسرة
- ۵ - ماندن حضرت علی(ع) در مدینه
- ۶ - حدیث منزلت
- ۷ - سپاه اسلام در جُزف
- ۸ - بازگشت به مدینه و وقایع پس از آن
- ۹ - فهرست منابع
- ۱۰ - پانویس
- ۱۱ - منبع

هدف از غزوه تبوک

در اغلب آثار برجای مانده از سیره‌نگاران نخستین، روایاتی درباره غزوه تبوک آمده است، اما این روایات در برخی موارد مهم، از جمله سبب وقوع این غزوه، اختلاف دارند. بنا بر روایتی مشهور هدف پیامبر اکرم از این غزوه، مقابله با تحركات و تدارک نظامی رومیان در نواحی شام بوده است. گفته شده است نبطیانی که برای فروش آرد و روغن به مدینه می‌رفتند، اخبار راجع به شام را به مسلمانان می‌رساندند و به همین سبب مردم مدینه هر روز از اخبار آنجا آگاهی می‌یافتند. روزی یکی از ایشان خبری بدین مضمون آورد که هرقل، فرمانروای روم، سپاهی بزرگ فراهم آورده، اعراب قبایل لخم و جُدَام و غَسَّان و عامله را با خود همراه کرده است، **طلایح سپاه** در ناحیه بَلقاء در **شمال** تبوک به سر می‌برند و فرمانروای روم به حمص آمده است.

[۱] - مجد بن عمر واقفی، کتاب المغازی للواقفی، ج ۲، ص ۹۸۹-۹۹۰، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.

[۲] - ابن‌سعد، الطبقات الکبری، ج ۲، قسم ۱، ص ۱۱۸-۱۱۹.

[۳] - احمد بن یحیی بلاذری، انساب الاشراف، ج ۱، ص ۳۶۸، چاپ مجد حمیدالله، مصر ۱۹۵۹.

در روایت‌های دیگر، بدون اشاره به این مسئله، تنها آمده است که پیامبر اکرم به قصد نبرد با رومیان از مدینه خارج شد.

[۴] - عروة بن زبیر، مغازی رسول الله صلی الله علیه وسلم، ج ۱، ص ۲۲۰، بروایة ابی الاسود، چاپ مجد مصطفی اعظمی، ریاض ۱۴۰۱ / ۱۹۸۱.

[۵] - مجد بن مسلم زهری، المغازی النبویه، ج ۱، ص ۱۰۶، چاپ سهیل زکار، دمشق ۱۴۰۱ / ۱۹۸۱.

[۶] - طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۰۱.

دیدگاه یعقوبی درباره جنگ تبوک

یعقوبی

[۷] - یعقوبی، تاریخ، ج ۲، ص ۶۷.

انگیزه پیامبر را از این غزوه، خون‌خواهی جعفر بن ابی طالب دانسته است.

پس از آن‌که حضرت رسول قصد خویش را از نبرد با رومیان آشکار کرد، برخی از اصحاب و بویژه منافقان مدینه از حضور در سپاه تن زدند یا کوشیدند در دل مسلمانان از نتیجه نبرد با روم هراس بیفکنند.

[۸] - عروة بن زبیر، مغازی رسول الله صلی الله علیه وسلم، ج ۱، ص ۲۲۰، بروایة ابی الاسود، چاپ مجد مصطفی اعظمی، ریاض ۱۴۰۱ / ۱۹۸۱.

[۹] - مجد بن عمر واقفی، کتاب المغازی للواقفی، ج ۲، ص ۹۹۵-۹۹۶، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.

[۱۰] - ابن هشام، السیره النبویه، ج ۴، ص ۱۶۸-۱۶۹، چاپ مصطفی سقا، ابراهیم ایباری، و عبدالحفیظ شلبی، قاهره ۱۳۵۵ / ۱۹۳۶.

[۱۱] - طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۲، ص ۱۰۱-۱۰۲.

[۱۲] - طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۰۸.

علت تأکید پیامبر برای رفتن به این سفر جنگی

می‌توان حدس زد که تأکید پیامبر برای رفتن به این سفر جنگی، بیش از احساس خطر از جانب رومیان، به سبب مسائلی بود که در مدینه وجود داشت و این سفر برخی از آنها را آشکار کرد. تبلیغات وسیع منافقان مدینه برای پراکندن مسلمانان و صف آرایی نیروهای عبدالله بن ابی در برابر سپاه پیامبر و سپس بازگشت منافقان به مدینه

[۱۳] - طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۲، ص ۱۰۲.

و بنا بر روایتی، سوءقصد به جان رسول اکرم به هنگام بازگشت از تبوک،

[۱۴] - عروة بن زبیر، مغازی رسول الله صلی الله علیه وسلم، ج ۱، ص ۲۲۱، بروایة ابی الاسود، چاپ مجد مصطفی اعظمی، ریاض ۱۴۰۱ / ۱۹۸۱.

[۱۵] - فضل بن حسن طبرسی، إعلام الوری ' بأعلام الهدی '، ج ۱، ص ۲۴۵-۲۴۷، قم ۱۴۱۷.

مؤیدهایی بر این نظر است.

پیامبر در تجهیز سپاه امر به شتاب فرموده بود، اما دشواری‌هایی مانند گرمای سخت و دوری راه و فقر مالی برخی اصحاب وجود داشت.

[۱۶] مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۹۹۲، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.

[۱۷] طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۰۱-۱۰۲.

چندان که این سپاه را «حیث العسرة» خواندند.

[۱۸] احمد بن یحیی بلاذری، انساب الاشراف، ج ۱، ص ۳۶۸، چاپ مجد حمیدالله، مصر ۱۹۵۹.

[۱۹] عروه بن زبیر، مغازی رسول الله صلی الله علیه وسلم، ج ۱، ص ۲۳۰، بروایه ابی الاسود، چاپ مجد مصطفی اعظمی، ریاض ۱۴۰۱/۱۹۸۱.

ازین رو در این غزوه برخلاف غزوات دیگر، پیامبر قصد خود را بروشنی برای مردم بیان کرد تا برای نبرد آماده شوند. پیامبر نخست در **ثَنیَّة الوداع** در نزدیکی مدینه اردو زد و سپس با سپاهی بالغ بر سی هزار تن به سوی شمال مدینه و مرزهای روم به راه افتاد.

[۲۰] مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۹۹۲، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.

[۲۱] مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۹۹۶، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.

[۲۲] مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۰۲، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.

[۲۳] ابن سعد، الطبقات الکبری، ج ۲، قسم ۱، ص ۱۹۹.

ماندن حضرت علی(ع) در مدینه

پیامبر اکرم پیش از آغاز سفر، **علی** علیه السلام را به جانشینی خود در مدینه، و به قولی به سرپرستی **خانواده** خود، برجای نهاد.

[۲۴] مسعودی، تنبیه، ج ۱، ص ۲۷۰-۲۷۱.

این مسئله موجب طعن منافقان بر **امام علی** گردید تا بدانجا که آن حضرت در جُزْف، جایی در نزدیکی مدینه، به پیامبر پیوست. پیامبر اکرم، حضرت علی را بازگرداند و جمله‌ای را به آن حضرت فرمود که طبق آن **نسبت** علی بن ابی طالب به پیامبر مانند نسبت هارون به **موسی** است جز این که **نبوت** با حضرت مجد خاتمه یافته است.

[۲۵] مجد بن مسلم زهری، المغازی النبویه، ج ۱، ص ۱۱۱، چاپ سهیل زکار، دمشق ۱۴۰۱/۱۹۸۱.

[۲۶] ابن هشام، السیره النبویه، ج ۴، ص ۱۶۳، چاپ مصطفی سقا، ابراهیم ابیاری، و عبدالحفیظ شلبی، قاهره ۱۲۵۵/۱۹۳۶.

[۲۷] طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۰۲-۱۰۴.

حدیث منزلت

این **حدیث**، که بعدها «حدیث منزلت» نامیده شد، به عنوان یکی از مهم‌ترین مناقب علی علیه السلام، در آثار روایی به طرق گوناگون روایت گردید

[۲۸] مجد بن سلیمان کوفی، مناقب الامام امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام، ج ۱، ص ۴۹۹-۵۴۲، چاپ مجدباقر محمودی، قم ۱۴۱۲.

[۲۹] ابن بطریق، عمدة عیون صحاح الاخبار فی مناقب امام الابرار، ج ۱، ص ۱۲۶، قم ۱۴۰۷.

و به عنوان یکی از ادله نص بر **خلافت** بلافصل آن حضرت به آن استناد شد.

[۳۰] علی بن حسین علم الهدی، الشافی فی الامامه، ج ۳، ص ۵، چاپ عبدالزهراء حسینی خطیب، تهران ۱۴۱۰.

[۳۱] مجد بن محمد نصیرالدین طوسی، تجریدالاعتقاد، ج ۱، ص ۲۳۰، چاپ مجدجواد حسینی جلالی، (قم) ۱۴۰۷.

[۳۲] عمرو بن بحر جاحظ، العثمانیه، ج ۱، ص ۱۵۳-۱۶۰، چاپ عبدالسلام مجدهارون، (قاهره) ۱۳۷۴/۱۹۵۵.

[۳۳] ابن تیمیہ، منهاج السنة النبویه، ج ۷، ص ۳۲۵، چاپ مجد رشاد سالم، (حجاز) ۱۴۰۶/۱۹۸۶.

سپاه اسلام در جُزْف

مسئله مذکور با توجه به توطئه منافقان **مدینه** در آغاز سفر، بسیار مهم و جالب توجه است.

سپاه پیامبر پس از طی منازلی

[۳۴] مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۹۹۹، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.

به تیوک رسید و حدود بیست **شب** در آنجا ماند.

[۳۵] مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۱۵، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.

[۳۶] ابن سعد، الطبقات الکبری، ج ۲، قسم ۱، ص ۱۱۹.

[۳۷] ابن سعد، الطبقات الکبری، ج ۲، قسم ۱، ص ۱۲۱.

بنا بر روایت واقدی، در همانجا آشکار شد که خبر لشکرکشی رومیان درست نبوده است،

[۳۸] مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۱۹، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.

ولی بنا بر برخی روایات دیگر، فرمانروای روم نمایندگانی نزد پیامبر فرستاد که مورد توجه و **لطف** آن حضرت قرار گرفتند.

[۳۹] احمد بن یحیی بلاذری، انساب الاشراف، ج ۱، ص ۳۶۸، چاپ مجد حمیدالله، مصر ۱۹۵۹.

[۴۰] مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۱۹، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.

در همین فرصت پیامبر با اُکبیر بن عبدالملک کندی، حاکم دومة الجندل، و نیز با اهالی اذْرُح و جریا و ایله به شرط پرداخت **جزیه صلح** کرد.

[۴۱] مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۲۹-۱۰۳۲، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.

[۴۲] ابن سعد، الطبقات الکبری، ج ۱، قسم ۲، ص ۲۷.

[۴۳] احمد بن یحیی بلاذری، کتاب فتوح البلدان، ج ۱، ص ۵۹، چاپ دخویه، لیدن ۱۸۶۶، چاپ افست فرانکفورت ۱۴۱۳/۱۹۹۲.

[۴۴] طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۰۸-۱۰۹.

بازگشت به مدینه و وقایع پس از آن

پیامبر در **رمضان سال** نهم به مدینه بازگشت

[۴۵] مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۵۶، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.

[۴۶] یعقوبی، تاریخ، ج ۲، ص ۶۸.

آن حضرت **عذر** و **سوگند** کسانی را که از رفتن به غزوه تیوک سر باز زده بودند، پذیرفت و برایشان استغفار کرد، اما امر فرمود که مسلمانان با سه تن از آنان، سخن نگویند و نشست و برخاست نکنند. آن سه تن **توبه** کردند و خداوند آیات ۱۱۷ تا ۱۱۹ سوره توبه

[۴۷] توبه/سوره ۹، آیه ۱۱۷.

[۴۸] توبه/سوره ۹، آیه ۱۱۹.

را نازل فرمود و آنان را بخشید.

- [۴۹] مجد بن مسلم زهری، المغازی النبویه، ج ۱، ص ۱۰۸-۱۱۱، چاپ سهیل زکار، دمشق ۱۴۰۱/۱۹۸۱.
- [۵۰] مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۴۹-۱۰۵۶، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
- [۵۱] طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۱۱.
- [۵۲] ابن قدامه، کتاب التوآیین، ج ۱، ص ۸۹-۹۳، چاپ جورج مقدسی، دمشق ۱۹۶۱.
- غزوه تبوک و آیاتی که در شان آن نازل شد، منافقان را رسوا و اهداف و نقشه‌های بعدی آنان را برملا کرد و تأثیری بزرگ در گسترش و نفوذ اسلام در سراسر جزیره العرب نهاد.

فهرست منابع

- (۱) ابن بطریق، عمدة عیون صحاح الاخبار فی مناقب امام الابرار، قم ۱۴۰۷.
- (۲) ابن تیمیه، منهاج السنة النبویه، چاپ مجد رشاد سالم، (حجاز) ۱۴۰۶/۱۹۸۶.
- (۳) ابن سعید، الطبقات الکبری.
- (۴) ابن قدامه، کتاب التوآیین، چاپ جورج مقدسی، دمشق ۱۹۶۱.
- (۵) ابن هشام، السیرة النبویه، چاپ مصطفی سقا، ابراهیم ایباری، و عبدالحفیظ شلبی، قاهره ۱۳۵۵/۱۹۳۶.
- (۶) احمد بن یحیی بلاذری، انساب الاشراف، چاپ مجد حمیدالله، مصر ۱۹۵۹.
- (۷) احمد بن یحیی بلاذری، کتاب فتوح البلدان، چاپ دخویه، لیدن ۱۸۶۶، چاپ افست فرانکفورت ۱۴۱۳/۱۹۹۲.
- (۸) عمرو بن بحر جاحظ، العثمانیه، چاپ عبدالسلام مجدهارون، (قاهره) ۱۳۷۴/۱۹۵۵.
- (۹) مجد بن مسلم زهری، المغازی النبویه، چاپ سهیل زکار، دمشق ۱۴۰۱/۱۹۸۱.
- (۱۰) فضل بن حسن طبرسی، اعلام الوری ' بأعلام الهدی '، قم ۱۴۱۷.
- (۱۱) طبری، تاریخ (بیروت).
- (۱۲) عروة بن زبیر، مغازی رسول الله صلی الله علیه وسلم، بروایة ابی الاسود، چاپ مجد مصطفی اعظمی، ریاض ۱۴۰۱/۱۹۸۱.
- (۱۳) علی بن حسین علم الهدی، الشافی فی الامامه، چاپ عبدالزهراء حسینی خطیب، تهران ۱۴۱۰.
- (۱۴) مجد بن سلیمان کوفی، مناقب الامام امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام، چاپ مجدباقر محمودی، قم ۱۴۱۲.
- (۱۵) مسعودی، تنبیه.
- (۱۶) مجد بن محمد نصیرالدین طوسی، تجریدالاعتقاد، چاپ مجدجواد حسینی جلالی، (قم) ۱۴۰۷.
- (۱۷) مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
- (۱۸) یعقوبی، تاریخ.

پانویس

۱. ↑ مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۹۸۹-۹۹۰، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
۲. ↑ ابن سعید، الطبقات الکبری، ج ۳، قسم ۱، ص ۱۱۸-۱۱۹.
۳. ↑ احمد بن یحیی بلاذری، انساب الاشراف، ج ۱، ص ۳۶۸، چاپ مجد حمیدالله، مصر ۱۹۵۹.
۴. ↑ عروة بن زبیر، مغازی رسول الله صلی الله علیه وسلم، ج ۱، ص ۲۲۰، بروایة ابی الاسود، چاپ مجد مصطفی اعظمی، ریاض ۱۴۰۱/۱۹۸۱.
۵. ↑ مجد بن مسلم زهری، المغازی النبویه، ج ۱، ص ۱۰۶، چاپ سهیل زکار، دمشق ۱۴۰۱/۱۹۸۱.
۶. ↑ طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۰۱.
۷. ↑ یعقوبی، تاریخ، ج ۳، ص ۶۷.
۸. ↑ عروة بن زبیر، مغازی رسول الله صلی الله علیه وسلم، ج ۱، ص ۲۲۰، بروایة ابی الاسود، چاپ مجد مصطفی اعظمی، ریاض ۱۴۰۱/۱۹۸۱.
۹. ↑ مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۹۹۵-۹۹۶، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
۱۰. ↑ ابن هشام، السیرة النبویه، ج ۴، ص ۱۶۹-۱۶۸، چاپ مصطفی سقا، ابراهیم ایباری، و عبدالحفیظ شلبی، قاهره ۱۳۵۵/۱۹۳۶.
۱۱. ↑ طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۰۱-۱۰۲.
۱۲. ↑ طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۰۸.
۱۳. ↑ طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۰۳.
۱۴. ↑ عروة بن زبیر، مغازی رسول الله صلی الله علیه وسلم، ج ۱، ص ۲۲۱، بروایة ابی الاسود، چاپ مجد مصطفی اعظمی، ریاض ۱۴۰۱/۱۹۸۱.
۱۵. ↑ فضل بن حسن طبرسی، اعلام الوری ' بأعلام الهدی '، ج ۱، ص ۲۴۵-۲۴۷، قم ۱۴۱۷.
۱۶. ↑ مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۹۹۲، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
۱۷. ↑ طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۰۱-۱۰۲.
۱۸. ↑ احمد بن یحیی بلاذری، انساب الاشراف، ج ۱، ص ۳۶۸، چاپ مجد حمیدالله، مصر ۱۹۵۹.
۱۹. ↑ عروة بن زبیر، مغازی رسول الله صلی الله علیه وسلم، ج ۱، ص ۲۲۰، بروایة ابی الاسود، چاپ مجد مصطفی اعظمی، ریاض ۱۴۰۱/۱۹۸۱.
۲۰. ↑ مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۹۹۲، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
۲۱. ↑ مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۹۹۶، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
۲۲. ↑ مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۰۲، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
۲۳. ↑ ابن سعید، الطبقات الکبری، ج ۳، قسم ۱، ص ۱۹۹.
۲۴. ↑ مسعودی، تنبیه، ج ۱، ص ۲۷۰-۲۷۱.
۲۵. ↑ مجد بن مسلم زهری، المغازی النبویه، ج ۱، ص ۱۱۱، چاپ سهیل زکار، دمشق ۱۴۰۱/۱۹۸۱.
۲۶. ↑ ابن هشام، السیرة النبویه، ج ۴، ص ۱۶۳، چاپ مصطفی سقا، ابراهیم ایباری، و عبدالحفیظ شلبی، قاهره ۱۳۵۵/۱۹۳۶.
۲۷. ↑ طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۰۳-۱۰۴.
۲۸. ↑ مجد بن سلیمان کوفی، مناقب الامام امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام، ج ۱، ص ۴۹۹-۵۴۲، چاپ مجدباقر محمودی، قم ۱۴۱۲.
۲۹. ↑ ابن بطریق، عمدة عیون صحاح الاخبار فی مناقب امام الابرار، ج ۱، ص ۱۲۶، قم ۱۴۰۷.
۳۰. ↑ علی بن حسین علم الهدی، الشافی فی الامامه، ج ۲، ص ۵، چاپ عبدالزهراء حسینی خطیب، تهران ۱۴۱۰.
۳۱. ↑ مجد بن محمد نصیرالدین طوسی، تجریدالاعتقاد، ج ۱، ص ۲۳۰، چاپ مجدجواد حسینی جلالی، (قم) ۱۴۰۷.
۳۲. ↑ عمرو بن بحر جاحظ، العثمانیه، ج ۱، ص ۱۵۳-۱۶۰، چاپ عبدالسلام مجدهارون، (قاهره) ۱۳۷۴/۱۹۵۵.
۳۳. ↑ ابن تیمیه، منهاج السنة النبویه، ج ۷، ص ۳۲۵، چاپ مجد رشاد سالم، (حجاز) ۱۴۰۶/۱۹۸۶.
۳۴. ↑ مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۹۹۹، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
۳۵. ↑ مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۱۵، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
۳۶. ↑ ابن سعید، الطبقات الکبری، ج ۳، قسم ۱، ص ۱۱۹.
۳۷. ↑ ابن سعید، الطبقات الکبری، ج ۳، قسم ۱، ص ۱۲۱.
۳۸. ↑ مجد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۱۹، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
۳۹. ↑ احمد بن یحیی بلاذری، انساب الاشراف، ج ۱، ص ۳۶۸، چاپ مجد حمیدالله، مصر ۱۹۵۹.

۴۰. ↑ محمد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۱۹، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
۴۱. ↑ محمد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۳۲-۱۰۳۹، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
۴۲. ↑ ابن سعد، الطبقات الکبری، ج ۱، قسم ۲، ص ۳۷.
۴۳. ↑ احمد بن یحیی بلاذری، کتاب فتوح البلدان، ج ۱، ص ۵۹، چاپ دخویه، لیدن ۱۸۶۶، چاپ افست فرانکفورت ۱۴۱۳/۱۹۹۳.
۴۴. ↑ طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۰۸-۱۰۹.
۴۵. ↑ محمد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۵۶، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
۴۶. ↑ یعقوبی، تاریخ، ج ۲، ص ۶۸.
۴۷. ↑ توبه/سوره ۹، آیه ۱۱۷.
۴۸. ↑ توبه/سوره ۹، آیه ۱۱۹.
۴۹. ↑ محمد بن مسلم زهری، المغازی النبویه، ج ۱، ص ۱۰۸-۱۱۱، چاپ سهیل زکار، دمشق ۱۴۰۱/۱۹۸۱.
۵۰. ↑ محمد بن عمر واقدی، کتاب المغازی للواقدی، ج ۳، ص ۱۰۴۹-۱۰۵۶، چاپ مارسدن جونز، لندن ۱۹۶۶.
۵۱. ↑ طبری، تاریخ (بیروت)، ج ۳، ص ۱۱۱.
۵۲. ↑ ابن قدامه، کتاب التّوابعین، ج ۱، ص ۸۹-۹۳، چاپ جورج مقدسی، دمشق ۱۹۶۱.

منبع

دانشنامه جهان اسلام، بنیاد دائرة المعارف اسلامی، برگرفته از مقاله «غزوه تبوک»، شماره ۳۲۵۷.

رده‌های این صفحه: [تاریخ اسلام](#) | [جنگ های پیامبر](#) | [رویدادهای سال نهم هجری](#) | [سیره سیاسی پیامبر](#) | [غزوات پیامبر](#) | [مقالات دانشنامه جهان اسلام](#)